

Gauneris nepakac meitīnai čabatas

✂ leva Vilmane, "Saldus Zeme"

Mērot vienkārši, Kurzemes ziemeļos ir libiskais dialekts, bet pārējā teritorijā saimnieko vidusdialekts, taču būtu neprāts vienā maisā sabāzt kaut vai tuvus kaimiņus kuldīdzniekus, skrundeniekus un saldeniekus. Katrs nejēdzību apsauks ar atšķirīgi uzsvērtām zilbēm un pa savai modei sarindotiem vārdiem.

Par kurzemnieku runāšanu aizdomājos 15. oktobrī, kad Latvijā piekto reizi atzīmēja Valsts valodas dienu. No Valsts prezidenta Edgara Rinkēviča runas prātā palikusi doma, ka "bagāta valoda veido bagātu tautu. Mēs esam bagāti". Viņš runāja par mūsu literātiem, bet es bagātību saskatu vecvārdos un apvidvārdos, patik arī vietā un laikā izrunāti barbarismi ("bodei", "andeļi" un "vaktēšanai" nav ne vainas).

PATVĒRUMS PRIVĀTĀS PIEZĪMĒS

Latviešu valodas leksiskās nokrāšas ieraudzīju knīpas gados – mani sauca par levuku, levēnu, levīnu, levuli, levuci, levišu... Kādu mīlināmo formu runātājs savā dzimtajā pusē bija iemācījies, tādā mani uzrunāja. Uzaugu toreizējā Saldus rajona Pampāļu ciemā starp skolotājiem un kolhoza speciālistiem. Viens mūsu pusē ieprecējās, cits trāpījās pēc jauno speciālistu sadales – pārstāvēja vai visus Latvijas reģionus un dažas brālīgās republikas. Mamma reizēm sauca mani par Ciebi – tā mūsu pusē levas senāk uzrunātas.

Manas vecmammās Gaidas Strazdovskas novadpētniecības pieraksti par valodu liecina, ka Lielzemes novada Pampāļu muižas galā cilvēki brīvi apdarinājuši cilvēku vārdus un uzvārdus pa savam. Vēl 20. gadsimta vidū un vēlāk Alberts pārsaukts par Albi, Osvalds par Usvaldu, Oskars par Uskaru vai Osi, Dāvids par Dāvi. Pārgrozīja arī dāmu vārdus. Vietējie zināja, ka Ulces pasē rakstīts Olga, Žene pilnā vārdā ir Ženija, Lažai dokumentos jāparakstās kā Lavīzei, bet Paules īstais vārds ir Paulīne. Pampālniekoja arī uzvārdus – Hartmani par Artmani, Podiņu par Podeli, Gredzenu par Gredzēnu, Maurbergu par Maurbergi, Zembergu par Zembergi, Šenkevicu par Šenķēvicu, Fārenhorstu par Pārnestu. Vecmamma fiksējusi vēl vienu spilgtu apkaimes īpatnību – sieviešu dzimtes vārdus nenobeigt ar burtu "s", bet "e" (kūte, klinte, sāle, ause, ace, zose, pirtē, zive, gove, krāsne).

Ģimenes arhīvā atradu 1990. gadā novadnieces Annas Andersones pierakstītas valodas īpatnības. Ciemā dzīvo vārdi "jārēties", "smeķēt", "plītēt", "patapināt", "blamēt", bet diezgan daudzus saprotu tikai tāpēc, ka tie iekļauti teikumos. Vecmammās vienaudze rakstīja: "Rokas aukstas kā steģeles (lāstekas). Ar šo čapri nekur tālu netiksi (vecs, nodzīts zirgs). Neesi nu gauneris (skopulis). Bļodas dibenā vēl bija palicis sālūms (sālījums). Kādā kurbūzī tu to lāpstu iebāzi (piebūve, pieliekamais)? Jānis tup ķemberķinā (lauku ateja)."

RUNĀT MĀK, BET VALODU NEZINA

Dienvidkurzemes novada Bunkas pagasta Krotē dzimis ievērojamais latvie-

IEVAS VILMANES FOTO

Kurzemnieču rinda šoruden Saldus folkloras kopas "Medainis" svētkos. Ciemiņu valodā ieklausās un izdarībās noskatās Saldus novada Remtes folkloras kopa "Virši".

šu valodnieks Atis Kronvalds. Latviešu valodā iedzīvojušies viņa jaunvārdi "māksla", "vēsture", "skolotājs", "izglītība", "dzeja" un vēl vismaz 90 citi. Daļa bijuši apvidvārdi, ieskaitot "balva", "jauda" un "apvārnis".

Esmu izbrīnīta, ka Saldū iepazītā Krotē folkloras kopas "Traistēni" vadītāja un ilggadēja folkloriste Līga Strēle, labi apdomājusi manus jautājumus par kurzemnieku valodas niansēm, saka: valodniecības pirmsākumos nozīmīgā vieta kļuvusi diezgan neizteiksmīga.

"Mūsu bērni māk runāt, bet latviešu valodu neprot. Viņiem tā ir šaura, un par to sirds sāp," atklāj Līga. Tautas tradīciju pasākumos viņa noklausās, ka uz citu pagastu jauniešu mēlēm seni un apvidum raksturīgi vārdi paliek arī pēc priekšnesumiem. "Pirmie prātā nāk Upītes [kultūrtelpas] bērni no Balvu novada un legendārie "Tarkšķi" no Iecavas. Valodas bagātības iemācās ģimenē. Esmu par svešvalodām, cilvēkam vajadzīga katra, arī krievu valoda, bet būtu jāsaprot, ka par visu visvairāk jāsargā latviešu valoda. Un nevis vārds, ko šodien sakām veikālā, bet tas, ko vecvecmamma lietoja, pāriedama pļavu," spriež folkloriste.

Krotei garām pagājuši gan tautasdziesmu vācēji, gan valodnieku ekspedīcijas, tāpēc savu dziesmu "Traistēniem" neesot. "Pa brīžiem lietojam Bārtas galotnes (aizstāja māmīne meitīnei priekšā), jo tā no mums nav tālu. Rucava arī, taču tās izloksne mums senāk diezgan sveša. Valodas savdabību sadzirdu Nicā, bet ar tās puses ļaudīm tik daudz nedzīvojos, lai saprastu, vai nīceniski runā tikai tad, kad sarodamies kult balto sviestu, vai arī

katru dienu. Suiti savu valodu tur stingri. Atceros, ka kolhoza laikos mūsu pusē viena ieprecējās, visu laiku runāja pa savam – norāva galotnes un lietoja suitu vārdus," atceras Līga.

Viņa valodas pārles ir meklējusi. Intervējusi sirmus krotēniekus, lūgusi bērniem izprašāt tuviniekus, šī raksta dēļ sapulcināja "Traistēnu" sievas. "Prātā neienāca nekas tāds, par ko nebūtu lasījusi grāmatās. Ja nu vienīgi "krāģis", uz kura, zāģējot malku, liek balķi. Sievas minēja arī "krāģīti" (mazs soliņš).

"Diemžēl krotēnieku valoda ir par daudz adaptējusies. Reiz stāstnieku konkursam sagatavoju puiku. Viņam bija jāstāsta paša piedzīvojums. Zēna teikumu "padod man to nazi, lai es striķi varu nogriezt" pārtaisīju ar veciem krotēnieku vārdiem "pakac man to kumpel, lai es štrumbant varu nogriezt". Viņš nevienu vārda nesaprata! Norunāja labi, bet mīlestību uz vecajiem vārdiem nejutu," atceras folkloras kopas vadītāja. Tā bijis arī senāk. Viņa Krotē dzīvo kopš četrus gadus vecuma. Atceras, ka ļaudis dziedāja baznīcēnu un revolucionāru dziesmas, bet ne tautasdziesmas.

SENIORE AR ĀBEĻU PIRKSTIEM

Kazdangas folkloras kopas "Zīle" dalībniece Rita Babre sarunu iesāk smiedamās: "Kā tad, ka runājam pa savam un vēl aizņemamies visu ko labu no apkārtējiem!"

Viņas mammas vecvecāki dzīvo Kazdangā kopš seniem baronu laikiem. Par lielām jautrībām viņi sacījuši: "Nu tik iet lebedīgs!" Rita ir seniore ābeļu pirkstiem – tā vecvecāki sacīja par stīvām, vājām un neveiklām delnām.

Rita atceras: "Viņu valodā visādas jautrības dzirdēju, bērniņā dzirdētus teicienus arvien atceros. Lielus smieklus ļaudīm radīja arī Lapiņonkuļa, labsirdīga un runīga krāsotāja, teicieni (viņš sievu mīli par mistiklu saukāja). Bērns būdams, omai visur gāju līdzī, reiz arī pie kaimiņiem uz jubileju. Kaimiņš aicināja ēst sardeles, sakot: "Ēd tik, desas strempuļi ir vēl!" Ome bija sašutusi: "Nu kā tā var runāt! Ir sūdu strempulis, bet ne jau desas!"

Vietējās valodas pārles Rita pierakstīja. Piemēram, pērn starptautiskais folkloras festivāls "Baltika" pamudināja "Zīli" savā apkaimē apjautāties par seniem un apvidum raksturīgiem ēdienu nosaukumiem.

"Pašiem neliekas, ka Kazdangā runātu atšķirīgi, bet atgadījums 80. gadu beigās, 90. gadu sākumā to apliecina. Ar meitiņu bijām slimnīcā Rīgā, palātā cits bērns brīnījās, "nu kā tā Maija runā". Vecāka jēlgavniece paskaidroja: "Viņa taču ir no Kurzemes!" Nevajag braukt tālu, lai dzirdētu ko jaunu. Laidi ir tuvu, tur dzirdēti vārdi, kādi nekur citur, piemēram, rijole (plauktiņš)," Rita piebilst.

Viņas mazbērni dažus vecos vārdus lieto. Piemēram, Ritas vectēva apzīmējumu čībām – "čabatas". "Ikdienā lietoti vārdi jaunajiem pielīp," zina kazdandziece. To apliecina Ventspils pusē ieprecējusies meita. Nav pagājis daudz gadu, bet viņa jau pieņēmusi tās puses runāšanas manieri. "Kad mazdēls atbrauc ar draugu ciemos, oi, kā man patīk, kad šie ventiņi mēlē runājas. Žēl, ka angļu valoda izfušier mūsu bērnu valodu. Bet citādi ir tā – brauc, uz kuru puisi Kurzemē gribi, visur būs savi izteicieni, valodas joki un nedzirdēti vārdi. Mūsu valodiņa ir skaista!" ■

Satikšanās granītā PEDVĀLĒ

✂ Agrita Blumberga, "Talsu Vēstis"

Pedvāles mākslas parkā aizvadīts otrais Starptautiskais akmens tēlniecības simpozijs "Akmens kā kultūras simbols", kurā granīta milži kļuvi par tiltu starp senām pasaules kultūrām, personīgām emocijām un mūsdienu mākslu. Kamēr parka dibinātājs, tēlnieks Ojārs Feldbergs pošas savai zīmīgajai 80 gadu jubilejai, unikālā brīvdabas kolekcija ieguvusi trīs jaunus, granītā iedzīvinātus stāstus.

Pedvāles brīvdabas telpā akmens un cilvēks pastāv līdzās jau gadu desmitiem. Kā norāda Pedvāles mākslas parka dibinātājs un saimnieks Ojārs Feldbergs, tēlniecībā izmantotie laukakmeņi sākotnēji mājājuši Skandināvijā, aplēdojuma laikā tos no Skandināvijas atstūmis ledājs, tādējādi tie kļuvi par pieredzējušiem senatnes lieciniekiem. Pēc aizvadītā simpozija brīvdabas telpu papildinājuši trīs unikāli mākslas darbi, kas kļuvi par parka pastāvīgās ekspozīcijas sastāvdaļu. Dalībnieku atlasē izšķiroša loma bijusi mākslinieku pieredzei un spējai īstenot māksliniecisko ieceri. Šogad simpozijā piedalījās trīs tēlnieki, pārstāvēt Latviju, Armēniju un Franču Polinēziju. Sākotnēji bija plānots uzņemt piecus dalībniekus, taču veselības un ģimenes apstākļu dēļ mākslinieki no Japānas un Francijas šogad ierasties nevarēja.

SIMBOLS, KAS PĀRTOP KUSTĪGĀ FORMĀ

Pārstāvēto valstu vidū O. Feldbergs īpaši izceļ Franču Polinēziju – salu grupu Klusajā okeānā, no kuras ieradies tēlnieks Džonatans Menkarelli. Mākslinieka radītās skulptūras nosaukums "ENANA" marķiz-iesu valodā nozīmē "cilvēks" vai "persona". Tas ir arī sens un tradicionāls tetovējuma motīvs, kura izcelsme meklējama Marķizu salās. Motīvs var tikt izmantots gan atsevišķi, gan veidots frīzē, kā arī apvienots grupās – ģimenes, komandas vai kopienas simboliskā attēlojumā. Tetovējumam Polinēzijas kultūrā ir īpaša un dziļa nozīme. Tradicionāli tetovējums uz cilvēka ķermeņa neatgriezeniski fiksēja viņa vēsturi, izcelsmi, ģeogrāfisko piederību, sociālo un ģimenes stāvokli, kā arī daudzus citus būtiskus dzīves aspektus. "Skulptūrā izmantots liels skaits ENANA motīvu. Tie veido cilvēku kopumu, kas dinamiskā, virpuļojošā kustībā apņēma centrālo akmeni – it kā tas būtu šīs formas kodols. Rodas sajūta, ka pati klīnīta būtu notetovēta. Akmens dabiskā, sākotnējā forma ir saglabāta un respektēta, un skulptūras struktūra seko tās dabiskajai formai, nevis to noliedz. Tradicionālais ENANA simbols šeit tiek izstiepts jaunā, laikmetīgā dinamikā, lai atspoguļotu mūsu laikmetu. No pirmā acu uzmetiena skulptūra var šķist ģeometriskā un abstrakta. Tomēr aiz tās vizuālās formas slēpjas daudz dziļāka simboliskā nozīme: akmeni ierakstītais senais simbols kļūst par dzīvu, kustīgu formu – par tiltu starp kultūras mantojumu un mūsu laika pieredzi, starp to, kas ir bijis, un to, kas vēl tikai veidojas," raksturojot skulptūru, norādījis Dž. Menkarelli.

MAIGUMS, DZĪVĪBA UN EMOCIONĀLĀ KLĀTBŪTNE

Tēlnieks Rafaels Sargsjans no Armēnijas atklājis, ka projekts viņam ir dziļi personisks. "Skulptūra iemūžina cilvēciskas saiknes un ievainojamības mirkli. Kompozīcijas centrālais elements – divas izteiksmīgas

Tēlnieces Rūtas Patmalniece veidotajās skulptūrās laukakmens iemieso mātes tēlu, bet bērna veidols – dzīvību.

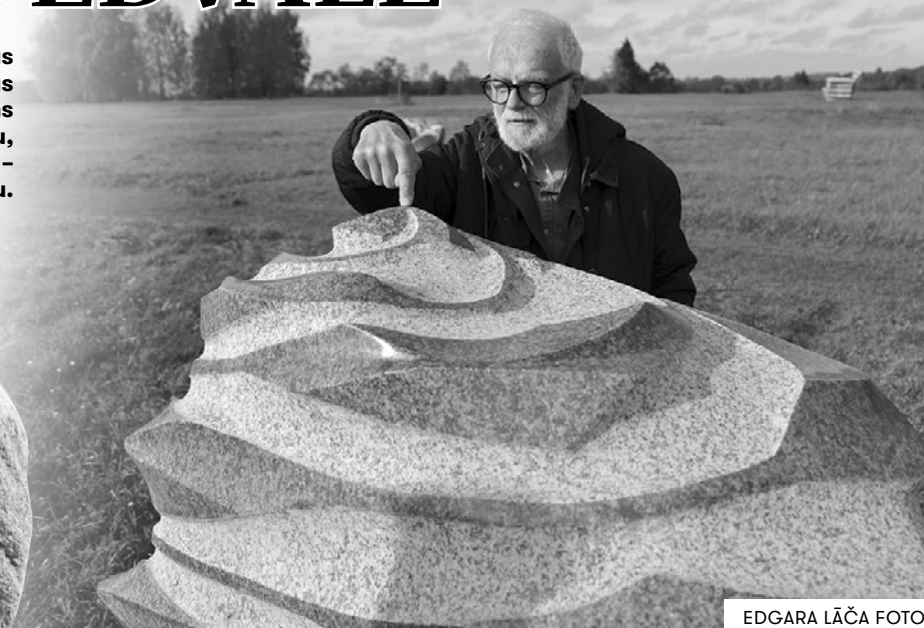
rokas, kas savijušās ciešā satvērienā, paužot dziļu empātiju, rūpes un līdzjūtību, – ir pulētas, lai izceltu to maigumu, jutīgumu un emocionālo klātbūtni." Armēņu tēlnieka līdzdalība O. Feldbergam atsaukusi atmiņā paša pieredzi 70. gadu beigās, kad viņš Armēnijā veidoja skulptūru no trīskrāsaina vulkāniskā akmens – tufa.

Latviju simpozijā pārstāvēja tēlniece Rūta Patmalniece ar divdaļīgu kompozīciju "Akmens kā māte, kas dzīvību aijā". Māksliniecei līdzī bija maza meitiņa, un šī pieredze atspoguļojās viņas veidotajās skulptūrās – laukakmens iemieso mātes tēlu, bet bērna veidols – dzīvību. "Dabas forma mijiedarbojas ar cilvēka radīto bērniņu, kas it kā piekļaujas mātes krūtij. Virsma apstrādāta kā akmens čaulas turpinājums, radot sajūtu, ka abiem ir viena āda. Māte bērniņu aijā – šūpojot midzina un mierina, veiktā darbība ietver kustību, kas darbojas kā pirmkustinātājs jaunas dzīvības esamībai. Mazais akmens ir veidots kā kaķis. Kaķis – viens no meitas pirmajiem vārdiem, kas kalpoja kā dzīvas būtnes apzīmējums," kompozīcijas ideju raksturojusi R. Patmalniece.

BŪT STIHIJĀ KOPĀ AR TOPOŠO TĒLU

Simpozija norises laiks tiek plānots, ņemot vērā parka iespējas, pieejamo finansējumu un laika prognozes, jo darbam ar granītu un laukakmeņiem lietainā laikā nepieciešamas nojumes. Dabas stihijas un norises – lietus, vējš, sniegunis, saule un mēness – ir arī paša tēlnieka radošās iedvesmas avots. Līdztekus simpozijam parkā turpinās arī ikmēneša rezidences, kurās pašlaik darbojas mākslinieki no Amerikas, Norvēģijas, Spānijas un Francijas. Raksturojot starptautiskās vides nozīmi, O. Feldbergs uzsver: "Cita valsts un cita kultūra iedvesmo. Tāpēc es rīkoju šos pasākumus un aicinu māksliniekus no dažādām pasaules malām – viņu kultūra un mentalitāte šeit ienes jaunas idejas, un tas viss veido vēsturi."

Runājot par nākotnes plāniem, O. Feldbergs atklāj, ka nākamgad atzīmēs 80 gadu jubileju. Ievērojams vecums – 20 gadi – ir arī viņa kaķim, kuru tēlnieks smeļoties dēvē par Pedvāles pavēlnieku. Apaļo gadskaitli tēlnieks plāno atzīmēt ar

EDGARA LĀČA FOTO

Tēlnieks Džonatans Menkarelli akmeni iestrādājis senu un tradicionālu tetovējuma motīvu, kura izcelsme meklējama Marķizu salās. Attēlā – Pedvāles mākslas parka dibinātājs un saimnieks Ojārs Feldbergs.

PERSONĪGĀ ARHĪVA FOTO

No kreisās – Rafaels Sargsjans no Armēnijas, Rūta Patmalniece kopā ar meitiņu no Latvijas un Džonatans Menkarelli no Franču Polinēzijas.

vērienīgu personaliztādi Pedvāles parkā. "Katram apaļam gadskaitlim rīkoju personālizstādi, parādot gan iepriekš radīto, gan speciāli šim notikumam veidoto. Arī šobrīd top vairākas skulptūras manai jubilejai, kas tiks izstādītas Pedvāles parkā. Tur tās paliks un turpinās dzīvot arī pēc manis."

Jauno darbu tapšana norisināsies visu gadu. Tajos ietvertas dažādas dabas norises, kā arī četri mūža posmi. Raksturojot darbu ziemas apstākļos, O. Feldbergs uzsver, ka darbs pie jaunajām skulptūrām turpināsies arī ziemas mēnešos: "Ziemā strādāšu – vienalga, sniegs vai sniegunis... Tā ir stihija, un arī tā ir baida – atrasties stihijā kopā ar akmeni, ar topošo tēlu." Pārvietot vairākas tonnas smagos akmeņus parkā plānots ap jūniju, kad zeme būs apzūvusi. Katram darbam vieta tiks piemēlota individuāli, ņemot vērā akmens novietojumu un gaismas spēli. Pēdējo jubilejas gadam veltīto skulptūru mākslinieks iecerējis izstādīt īsi pirms dzimšanas dienas.

ČETRI GADALAIKI, DEBESS PUSES UN MŪŽA POSMI

Tāpat Pedvāles mākslas parka saimnieks dažādos Latvijas novados

plāno izstādīt četrdaļīgu koka skulptūru kompozīciju "Bērzu birzs". Jelgavā koka skulptūru kompozīcijā atspoguļots rudens, Talsos – ziema, savukārt nākamgad kārtā pavasarim Preiļos un vasarai Limbažos. Raksturojot izstādes koncepciju, O. Feldbergs skaidro: "Bērzu birzs kompozīcija sastāv no četrām daļām, atspoguļojot četrus gadalaikus. Izstādot to konkrētajā muzejā, pirmā daļa vienmēr atbilst tam gadalaikam, kas tobrīd valda dabā, un pārējās seko to dabiskajā ritmā."

Šāda simbolika nav nejauša – skaitlis četri dzīvē un mākslā atspoguļojas gan dabas ciklos un četrās debess pusēs, gan četros cilvēka mūža posmos: bērnībā, jaunībā, briedumā un vecumā. Dziļi personiska O. Feldbergam ir arī šīs kompozīcijas saikne ar kokiem: "Koki mani iedvesmo. Sevišķi bērzi. Manas mātes uzvārds jaunībā bija Bērziņa, vectētiņš bija Bērziņš. Pedvālē ir speciāli iestādīta bērzu aleja un bērzu birzs... Bieži vien, staigājot pa parku, sekoju līdz tam, kā mainās gadalaiki, – kā bērzi ziemā nosarmo, pavasarī sapumpurojas, sazaļo, rudenī iekrāsojas, līdz lapas klusi nobirst, un vēl viens gads ir pietuvojis noslēgumam."■

“Lasīt” ar ausīm

✍️ Ligita Kupčus-Apēna, “Kurzemes Vārds”

Grāmatu vairs ne vienmēr tur rokās. To var klausīties automašīnā, pastaigā, gatavojot vakariņas vai vakarā aizvērtām acīm. Vienam audiogrāmata ir ērts veids, kā saspringtajā ikdienā tomēr tikt pie literatūras, citam – iespēja turpināt lasīt laikā, kad redzes pasliktināšanās vai citas grūtības drukātu tekstu padarījušas nepieejamu. “3K” skaidroja, cik plašas iespējas latviešu valodā vispār ir tiem, kuri izvēlas literatūru uztvert ar ausīm.

DIVI TŪKSTOŠI GRĀMATU – DAUDZ VAI MAZ?

Viena no vietām Liepājā, kur pieejamas audiogrāmatas, ir Dienvidrietumu bibliotēka. Vadītāja Ilze Kārklīņa raksturo, ka agrāk šis pakalpojums bijis tādām kā slēgtajam klubam – lielākoties cilvēkiem ar redzes invaliditāti. Pēc izmaiņām Autortiesību likumā pielāgoto literatūru var saņemt plašāks cilvēku loks. “Ja cilvēks atnāk uz bibliotēku un saka, ka redzes problēmu dēļ vairs nevar labi izlasīt drukātu tekstu, bet vēlas turpināt lasīt citā veidā, viņš aizpilda reģistrācijas veidlapu un pats apliecinā, ka atbilst nosacījumiem pielāgotās literatūras saņemšanai,” stāsta bibliotēkas vadītāja. Vienlaikus lasītājs uzņemas atbildību audiogrāmatu neizplatīt tālāk internetā, jo jāievēro autoru tiesības. Bibliotēkā pieejama ne tikai audioliteratūra, bet arī grāmatas lielajā drukā un Braila rakstā. Bibliotēkas vadītāja saka – svarīgākais ir tas, ka cilvēkam paliek iespēja lasīt pat tad, ja ierastajā veidā tas vairs nav iespējams.

No vienas puses, mūsdienās audiogrāmatas šķiet arvien ierastākas. No otras – latviešu valodā izvēle nebūt nav liela. I. Kārklīņa zina teikt, ka pieejams ap diviem tūkstošiem audiogrāmatu. “Tas nav pārāk liels piedāvājums,” viņa vērtē. Grāmatas lielākoties ieskaņo Latvijas Neredzīgo bibliotēkas ierakstu studijā Rīgā. Ilze kā labu piemēru min Lietuvu, kur vairāk iesaista brīvprātīgos, kas ielasa grāmatas, tādējādi piedāvājumu paplašinot. Iepriecinoša ir ziņa, ka Latvijas Neredzīgo bibliotēkā atvērs vēl vienu ierakstu studiju, kur plānots aicināt palīgos brīvprātīgos. Bet ar visu to citas bibliotēkas lasītājs ar redzes traucējumiem nevar vienkārši izvēlēties un “pasūtīt”, kuru darbu vēlētos kā nākamo saņemt audio formātā. To izlemj Latvijas Neredzīgo bibliotēka.

I. Kārklīņa stāsta, ka ierakstu studija Rīgā darbojas jau kopš 20. gadsimta 60. gadiem. Sākumā bijuši lenšu ieraksti, pēc tam kasetes, vēlāk diskā, bet tagad – digitālie faili. Līdz ar katru tehnoloģiju maiņu jādoma arī par to, kā saglabāt iepriekš ierakstīto un pārnest to jaunā formātā. Dienvidrietumu bibliotēkā vēl arvien sastopami lasītāji, kuri klausās diskus, jo ne visiem mājās ir internets vai pieejamas jaunākās tehnoloģijas. Taču pašlaik visbiežāk izmantotais formāts ir USB zibatmiņa. Grāmatas tajā ieraksta, ievieto īpašā aploksnē un var pat bez maksas nosūtīt lasītājam, piemēram, uz pansionātu vai citā Latvijas vietā. Tas ir valsts apmaksāts pasta pakalpojums cilvēkiem ar redzes traucējumiem.

Bibliotēkā darba režīmā jābūt arī mazliet tehnoloģiju konsultantam. Audio-grāmatas var ierakstīt cilvēka telefonā vai planšetē, taču katra ierīce ir citāda. “Man ir jāatklāj katrā telefonā, kā tas cilvēks var

Dienvidrietumu bibliotēkā ir ierīce, kurā iespējams ievietot drukātu tekstu. Ierīce to skenē un nolasa balsī, turklāt tekstu iespējams arī ierakstīt un saglabāt. Tas gan nav tas pats, kas profesionāli ierunāta audiogrāmata.

veiksmīgi to grāmatu atrast un klausīties,” stāsta I. Kārklīņa. Pieeja esot ļoti individuāla. Jāpiebilst, ka bibliotēkas lasītāji ar redzes traucējumiem var attālināti izmantot bibliotēkas digitālos resursus un iespēju audiogrāmatas saņemt elektroniski, t. i., paši lejuplādēt bibliotēkas audiogrāmatu lejupielādes sistēmā “Balss”.

SŪTA GRĀMATAS ARĪ PA PASTU

Dienvidrietumu bibliotēkai ir ap sešsimt lasītāju, kuri izmanto pielāgoto literatūru. Ne visi izvēlas tikai audio – daļa klausās grāmatas, bet izmanto arī izdevumus lielajā drukā. Aptuveni puse šo lasītāju pakalpojumu saņem attālināti – pansionātos, citās bibliotēkās un ārpus Liepājas. Pašā bibliotēkā regulāri nākot ap diviem simtiem un nedaudz vairāk vietējo lasītāju.

Viens no izplatītiem stereotipiem ir, ka audiogrāmata tomēr nav “ista lasīšana” un klausoties teksts paliekot atmiņā sliktāk. Ilzes pieredze ar bibliotēkas lasītājiem to neapstiprinot. Turklāt daļai cilvēku tieši audio var būt vispiemērotākais veids, kā tekstu uztvert. Tas īpaši attiecas uz bērniem ar disleksiju un citām lasīšanas grūtībām. Ilze stāsta, ka audio atbalstu sen izmanto logopēdijā, jo bērnam, kurš tikai mācās lasīt vai kuram drukātā teksta uztvere sagādā grūtības, klausīšanās var palīdzēt saprast saturu un neatpalikt mācībās. Dienvidrietumu bibliotēka sadarbojas ar atsevišķiem logopēdiem, kuri bērnu lasīšanas grūtībām nosūta uz bibliotēku.

PATĪK GAN BIOGRĀFIJAS, GAN DETEKTĪVI

Vienu absolūti iecienītāko žanru I. Kārklīņa nosaukt nevar. Gaumes esot tikpat dažādas kā paši cilvēki. Daļai patīk ceļojumu literatūra, taču tās piedāvājums ātri tiekot izsmelts. Ļoti pieprasītas esot biogrāfijas un autobiogrāfijas par pazīstamiem cilvēkiem. Patīk arī latviešu autoru darbi – dzīvesstāsti, attiecību tēmas, stāsti par Latvijas laukiem. Tajā pašā laikā klausītāji labprāt izvēlas arī skandināvu detektīvus.

Pārsvārā audiogrāmatu piedāvājuma ir dailliteratūra. Nozaru literatūras ir maz – pa kādam psiholoģijas vai reliģijas izdevumam, biogrāfijām, taču kopumā izvēle šajā ziņā esot ierobežota. Un tas ir viens no galvenajiem trūkumiem – audio-

EGONA ŽIVERTA FOTO

Bibliotekāre Ilze Kārklīņa saka, ka audiogrāmata nav jāuztver kā drukātās grāmatas konkurente. Tā drīzāk ir vēl viens ceļš pie literatūras. Cilvēkam, kurš visu mūžu lasījis un pēkšņi redzes dēļ vairs nevar izšķirt burtus, iespēja pāriet uz audio nozīmē, ka grāmata no viņa dzīves nepazūd. Bērnam ar disleksiju audio var palīdzēt uztvert tekstu un sekot līdz mācībām. Citam tā vienkārši ir ērtāka forma.

Pa kreisi grāmata mums ierastā formā, pa labi – ierunāta kompaktdiskā. Lasītājiem pieejama arī jaunākā literatūra.

• Vietnes, kur latviešu audiogrāmatas var atrast, iegādāties un klausīties: <https://audiolasitava.lv/>; <https://audio-gramata.lv/>; audiogramatas.lv/; www.klausitava.lv/.

grāmatu lasītājam nav tādas pašas izvēles kā cilvēkam, kurš var aiziet pie plaukta.

I. Kārklīņa stāsta: lai arī strauji attīstās tehnoloģijas, kas pārvērš rakstītu tekstu audio formātā, tomēr līdz šim tas nav palīdzējis papildināt audiogrāmatu piedāvājumu latviešu valodā.

KLAUSĪŠANĀS IR BŪTISKA VALODAS APGUVĒ

Liepājas teātra aktrise Karīna Tatarinova ir izveidojusi Liepājas Radio teātri un nodevusi klausītājiem vairākas audioizrādes. Viņa gan īpaši uzsver – audiogrāmata un audioizrāde ir divas atšķirīgas lietas. “Bet, ja man jautā, kura ir vajadzīgāka, es teiktu – vajadzīgāka ir abas! Audiogrāmatām mūsdienās noteikti ir sava vieta. Dzīves ritms ir tāds, ka cilvēkam bieži vien nav iespējas apsēsties un grāmatu izlasīt. Turklāt populārākās grāmatas bibliotēkās reizēm nemaz nav uzreiz pieejamas – uz tām stāv rindā. Tas gan, manuprāt, ir ļoti priecīgs fakts – ka cilvēki joprojām gaida rindā uz grāmatām.”

Taču audiogrāmata nav tikai ērtāks veids, kā literatūrai atrast vietu aizņemtā ikdienā. Daļai cilvēku tā ir iespēja turpināt lasīt vispār. K. Tatarinova spriež, ka audiogrāmata ir īpaši nozīmīga tiem, kuriem drukāto tekstu ir grūti vai vairs nav iespējams lasīt. “Daudziem vecākiem cilvēkiem ir redzes problēmas, citiem grūti nokļūt līdz bibliotēkai, un viņiem klausīšanās var būt daudz ērtāka. Manuprāt, audiogrāmatas var būt saistošas arī latviešiem, kuri patlaban atrodas citviet pasaulē. Tās var būt noderīgas arī cilvēkiem, kuri mācās latviešu valodu. Klausīšanās ir ļoti būtiska valodas apguves daļa, un grāmatas klausī-

šanās var palīdzēt gan valodas izjūtai, gan vārdu krājumam.”

Nora Sudmale sauc sevi par lielu audiogrāmatu klausītāju. Galvenais iemesls – viņa daudz laika pavada ceļā. “Braucot pie stūres, fizisku grāmatu lasīt nevaru un neko citu īsti arī darīt nevaru, tāpēc izmantoju laiku un klausos audiogrāmatas,” viņa stāsta. Pēdējā gada laikā proporcija starp fiziskajām un audiogrāmatām viņas ikdienā pat nosvēršies par labu klausāmajām, lai gan drukātās grāmatas Nora joprojām lasa.

Sākumā viņa izmēģinājusi dažādus žanrus – populārzinātniskas un pašpalīdzības grāmatas par psiholoģiju, paradumiem un personības attīstību, bet nu pievērsusies dailliteratūrai.

Pārsvārā Nora audiogrāmatas klausās angļu valodā, izmantojot platformu “Audible”, kur tās iegādājas līdzīgi kā grāmatas interneta grāmatnīcā. Nora gan atzīst – pilnībā pāriet tikai uz lasīšanu un klausīšanos angļiski viņa negrib. “Ir sajūta, ka valoda sāk noplicināties, ja klausās tikai svešvalodā,” viņa saka. Tāpēc fiziskās grāmatas labprāt izvēlas latviski.

Viņas paziņu lokā daudzi klausās raidierakstus, taču N. Sudmale novērojuši, ka tas automātiski nenozīmē interesi arī par grāmatām audioformātā. Viens no iemesliem varētu būt cena – raidieraksti lielākoties ir pieejami bez maksas, savukārt kvalitatīva un jaunākā literatūra audiogrāmatu platformās bieži jāiegādājas. Ir vēl kāda atšķirība no drukātās grāmatas. Fizisku grāmatu pēc izlasīšanas var iedot draugam un pateikt: “Man ļoti patika, izlasi arī tu.” Ar iegādātu audiogrāmatu tā parasti nevar rīkoties. ■

Mūzika

◊ 3. novembrī **koncertzālē “Lielais dzintars”** Liepājā sadarbībā ar Ziemeļvalstu Ministru padomes biroju Latvijā notiks bezmaksas koncerts, kurā ar sāmu tradicionālo dziedāšanu jeb joikošanu uzstāsies dienviņdsāmu dziedātāja, divkārtējā Norvēģijas mūzikas balvas “Spellemann” ieguvēja Marja Mortensone un viņas skatuves partneri – tubists, komponists Dāniels Herskendāls un perkusionists Jākops Janssens.

◊ 6. un 7. novembrī **Brocēnu Kultūras centrā** Saldus tautas deju ansambļa “Kursa” studijas un draugu koncerts.

◊ 7. novembrī **koncertzālē “Lielais dzintars”** Liepājas Simfoniskais orķestris kopā ar starptautiski atzīto latviešu čellisti Margaritu Balanas aicina uz vakaru, kurā saviesies trīs britu 20. gadsimta sākuma komponistu rokraksti. Pie diriģenta pulsts stāsies britu maestro Daglass Bostoks. Koncertprogrammas centrā būs viens no izcilākajiem angļu komponistiem Edvards Elgars un viņa Koncerts čellam un orķestrim.

◊ 11. novembrī Saldus novada **Kalnu kultūras namā** Renāra Bora klavierkoncerts “Pazust uz mirkli”.

◊ 15. novembrī **Tiņģeres muižā** – grupas “Jumis” koncerts.

◊ 17. novembrī **koncertzālē “Lielais dzintars”** valsts svētku koncerta centrā būs Zigmara Liepiņa monumentālā Mesa, ko koncerta pirmajā daļā papildinās viena no skaistākajām, romantiskākajām un nozīmīgākajām latviešu mūzikas simfonijām – Jāzepa Mediņa Otrā simfonija “Ziedoni”. Diriģenta Jāņa Liepiņa vadībā dzirdēsīm Liepājas Simfonisko orķestri, Valsts akadēmisko kori “Latvija”, vīru vokālo ansambli “Auxilium”, solistes Katrīnu Paulu Felsbergu un Ilzi Grēveli-Skaraini, kā arī ērģelnieku Aigaru Reini.

◊ 18. novembrī **Talsos**, pie pieminekļa “Koklētājs”, izskanēs Latvijas Republikas 108. gadadienai veltīts brīvdabas koncerts “Dziesma Latvijai”.

◊ 18. novembrī Saldus novada **Kalnu kultūras namā** valsts svētku koncerts “Valodiņa” ar Mārtiņu Kanteru.

◊ 22. novembrī Saldus novada **Gaiķu tautas namā** sieviešu vokālā ansambļa “Junona” 25 gadu jubilejas koncerts “Virs galvas mūžīgs dziesmas ceļš”.

◊ 28. novembrī **Talsu Kultūras centrā** – senioru kora “Atbalss” sadraudzības koncerts.

◊ 29. novembrī **koncertzālē “Lielais dzintars”** notiks pasaulē slavenā latviešu soprāna Marinas Rebekas solo koncerts.

Teātris

◊ 4. novembrī **Liepājas teātrī** viesosies Mihaila Čehova Rīgas krievu teātris ar režisora Elmāra Seņkova iestudējumu “Graņonka”.

◊ 13. novembrī **Talsu Kultūras centrā** jubilejas izrāde ar dziļu vēstījumu – “Ufo 60 nokrāsas”.

◊ 21. novembrī **Liepājas teātrī** pirmizrādi piedzīvos E. Seņkova veidotā izrāde “Vīnes meža stāsti” pēc Ēdena fon Horvāta lugas. Autora varoņi dzīvo mūsdienu cilvēkam labi pazīstamā laikmetā – nogurums no nedrošības mudina meklēt vienkāršotus skaidrojumus, ķerties pie vainīgo meklēšanas un tūlītējiem risinājumiem, nedomājot par sekām. Tas viss būtu ļoti mieklīgi, ja nebūtu tik traģiski. Lomās: Santa Breikša, Rolands Beķeris, Karīna Tatarinova, Anda Albuže, Everita Pjata-Gertnere, Anete Rimkus, Inese Kučinska, Armands Kaušelis, Signe Dancīte, Valts Skuja, Kaspars Kārklīšs, Sandis Pēcis, Artūrs Irbe, Kārlis Artejevs.

◊ 27. novembrī **Talsu Kultūras centrā** Dž. Dž. Džilindžera kaislību komēdija “Tango dejo 2”.

◊ 28. novembrī Saldus novada **Jaunlutriņu tautas namā** amatierteātru festivāls “Sastrēgumstunda”.

◊ 29. novembrī **Rojas Kultūras centrā** – Dereks Benfilds “Ne viss ir tā, kā izskatās”. Komēdija 2 daļās. Režisors – Voldemārs Šoriņš.

Citas lietas

◊ 4. novembrī **kinoteātrī “Cinamon Liepaja Balle”** pirmizrāde jaunajai latviešu spēlfilmāi “Tumšā robeža”, ko veidojis režisors Andrejs Ēķis.

◊ 7. novembrī **Kaltenes klubā** notiks pasākums “Barona vasarnīcas stāstiņi”, kura laikā būs iespējams izzināt arī lībiešu krasta kultūras mantojumu un Baltijas jūras priekus un bēdas, bet vakarā nedaudz jautrāki notikumi ar asprātīgiem skečiņiem par Kaltenes vēsturi.

◊ 7. novembrī **Plavmūižas saietā namā** būs Mārtiņrīta jampadracis – tirdziņš, amatierkolektīvu koncerts, laimes aka.

◊ 11. novembrī **Saldū** Lāčplēša dienas lāpu gājiens un grupas “Otra puse” koncerts.

◊ 11. novembrī **Brocēnos** Lāčplēša dienas lāpu gājiens un koncerts kopā ar Andri Ērgli, Juri Kristonu, Daci Bērziņu un brocēnieku vokālo ansambli “Mazputniņi”.

◊ 12. novembrī **Saldus novada bibliotēkā** aktieris Kaspars Znotiņš runās par teātri, kino un dzeju. Klausītāji dzirdēs dzejoļus, kurus viņš izpildījis dažādās izrādēs un koncertprogrammās.

◊ 21. novembrī **Brocēnu kultūras namā** autorvakars “Daugaviņš & Džilindžers. Pilnīgi atklāti.”

◊ 22. novembrī **koncertzālē “Lielais dzintars”**, “Pieturā”, notiks deju izrāde “Savā starpā”, kas aicina uz satikšanos – starp dejotājiem, dziedātājiem un skatītājiem, starp pilsētām un mākslas žanriem, starp cilvēkiem, kas ikdienā viens otru nesatīktu. Horeogrāfe Sintija Skrabe, dejotāji Anna Marija Puķe un Rūdis Vilsons, piedalās jauktais koris “Laiks”.

◊ 26. novembrī **Saldus novada bibliotēkā** tikšanās ar karikatūristu Gati Šļuku.

Māksla

◊ Līdz novembra vidum **Lībagu Brīvā laika pavadīšanas centrā** apskatāma izstāde “Veco dēļu čuksti”.

◊ Līdz 1. novembrim **Talsu novada muzejā** aplūkojami Talsu mākslinieka Jāņa Lagzdiņa “Veltījumi”, bet līdz 31. decembrim – “Fricim Makstniekam 90”. No 5. novembra skatāma Ivetas Gabaliņas darbu izstāde.

◊ Novembrī **Mērsraga tautas namā** – Ventspils dzejas grupas “Vārda vēziens” fotogrāfiju un dzejas izstāde “Mana skaistākā zeme”.

◊ Novembrī **Rojas Kultūras centrā** – Jāņa Medņa fotomūzikas izstāde “Līvu krasts – Gotlande sasaukšanās”.

◊ Līdz 6. decembrim **Liepājas muzejā** atvērta grafiķa un tēlnieka Aivara Vilipsōna un tēlnieka Ivara Miķelsona darbu izstāde “Divi SONI Liepājā”. Šī ir abu mākslinieku pirmā izstāde Liepājas muzejā, kurā viņi iepazīstina ar savu radošo pasauli grafiķā, glezniecībā un tēlniecībā.

◊ Līdz 20. decembrim **Liepājas muzejā** skatāma Latvijas Mākslas akadēmijas Stikla mākslas nodaļas pasniedzēju darbu izstāde “Nākotnes perspektīvas / Future Horizons”. Tajā aplūkojami daudzveidīgi, stikla materialitātē balstīti mākslas darbi, kurus veidojuši Agnese Gedule, Ernests Vītiņš, Ilze Dūdiņa, Inita Ēmane, Inguna Audere, Vineta Groza, Santa Bekmane un Sandra Utāne. Skatāms arī mūžībā aizgājušā stikla mākslinieka Viktora Jansona darbs “Čiekuriņš no Baireitas”.

◊ Līdz 23. novembrim **Rojas Tūrisma informācijas centrā** skatāmi Rojas Mūzikas un mākslas skolas Mākslas nodaļas audzēkņu darbi, bet no 26. novembra – rokdarbu izstāde Ziemassvētku noskaņās.

◊ Līdz 28. novembrim **Sabiles Mākslas, kultūras un tūrisma centrā** – Baibas Feoktistovas “Ziedu portreti”.

◊ Līdz 8. novembrim **Lībiešu tautas namā** Mazirbē – starpdisciplināra izstāde “Vainags zvaigžņu segā”, kurā līvu pasaules uzskats un senās zināšanas sastopas ar laikmetīgo mākslu.

◊ Novembrī **Jaņa Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejā** Roberta Butkēviča privātkolekcijas izstāde “Latvijas mākslas keramika”, Saldus 170. jubilejas izstāde, Jaņa Rozentāla 160. jubilejas izstāde no Latvijas Nacionālā mākslas muzeja.

◊ Novembrī **Saldus Mākslas skolā** mākslinieces Ilzes Karlsones veltījums Kurzemei – izstāde “Lauki”, kurā saspēlējas autores iztēle, atmiņas un sajūtas par laukiem.

Iznāk vienu reizi mēnesī.
Izplatīts kā reģionālo laikrakstu “Kurzemes Vārds”,
“Talsu Vēstis” un “Saldus Zeme” bezmaksas pielikums.

Projekta vadītāja un redaktore:
Anda Pūce, “Kurzemes Vārds”.
Kontakti: tālrunis 26436485, e-pasts anda@kurzemes-vards.lv.

Internetā pieejams mājaslapā
sz.lv, retalsi.lv un
reģionālajā portālā liepajniekiem.lv.